

Ooggetuige van koloniale geschiedenis

Ralph Kneefel, verbinder tussen verleden en toekomst

Door Jacqueline Bonnes, april 2026

Ralph Kneefel (geboren in 1941 te Malang op het eiland Java, Indonesië) is sinds 2009 voorzitter van de Stichting Indisch Erfgoed. De Stichting Indisch Erfgoed, afgekort SIE, is gericht op behoud van de culturele erfenis van het voormalig Nederlands-Indië. Een erfenis waarbij de hele Indische gemeenschap, inclusief de Molukse gemeenschap, uitdrukkelijk wordt betrokken. De focus van SIE is niet beperkt tot enkel *behoud* van het verleden, SIE wil meer. Het wil die erfenis ook toegankelijk maken voor de toekomst, voor de volgende generaties. Daarom organiseert SIE-tentoonstellingen en lezingen, en probeert de stichting begrip te kweken voor de waarde van het Indisch erfgoed. SIE is een landelijke organisatie, waarvan de voorzitter in Apeldoorn woont. Wie is Ralph Kneefel, de voorzitter van SIE, en waarom moeten we hem kennen?

Niet bepaald een duffe geschiedenis-fanaat

Als ik aanbel op deze koude dag, voorjaar 2026, verwacht ik eigenlijk een man die dromerig zal gaan mijmeren over het verleden, gezeten in een ouderwetse donkere woning vol met Indonesische voorwerpen. Iemand die leeft in het verleden, die leeft met zijn rug naar de toekomst. Maar niets is minder waar. Ik heb zelden iemand gesproken die zó sterk verbonden is met zowel het verleden als met de toekomst. De woning is modern, licht en vrolijk en vol met foto's van hippe jonge mensen. "Dat zijn mijn kleinkinderen, sommige wonen in het buitenland. Vrijdag gaan we weer gezellig facetimen." De boekenkast staat vol met boeken over Indonesië, maar in de gang denk ik sporttassen te zien liggen. "Mijn vrouw en ik zijn vanochtend lekker naar de sportschool geweest. Dat doen we drie keer per week."

250 jaar familielevens in toenmalig Nederlands-Indië

Nadat ik ben gekomen van de verrassing, begint Ralph te vertellen. “Mijn familie heeft zo’n 250 jaar in Azië gewoond. De eerste voorvader vertrok in 1694 uit Europa naar Timor en handelde later op de Molukken voor de VOC. De familie heeft er alle koloniale fasen meegemaakt.”

“Mijn vader was landmeter. Dat wil zeggen: tot de Japanse bezetter hem in de Tweede Wereldoorlog dwong te werken aan de Birma-Siam spoorweg.” Ralph vertelt dat hij en zijn vrouw Marijke later twee keer naar die beruchte plek zijn gegaan, om midden in het oerwoud enigszins te kunnen zien hoe het er geweest moet zijn. Maar Ralph’s vader zelf heeft er nooit iets over verteld.

“Na de overgave van Japan op 15 augustus 1945 werden alle krijgsgevangenen van de spoorweg, waaronder mijn vader, op één plek bij Singapore gebracht. Daar kwamen de schepen hen ophalen. In september of oktober 1945 haalden de Amerikanen als eerste hun landgenoten op. Daarna andere landen. Ook Nederland, maar in die eerste Nederlandse schepen mochten alleen blanke Nederlanders mee. De anderen werden daar gemilitariseerd om daarna in het KNIL te werk gesteld te worden. Ze hadden geen keus. Mijn vader was van kleur en moest dus blijven. Hij werd militair getraind in Singapore en werd geplaatst in het KNIL-bataljon ‘De Rode Olifant’. Vanaf zes maanden later, dus al kort na de verschrikkingen van de wereldoorlog, vocht hij voor het KNIL op Bali. Op Bali zijn mijn moeder en ik met mijn vader verenigd. Dat bataljon bestond uit harde soldaten, de officieren waren altijd blanke Nederlanders.”

Als ik vraag wat het bataljon De Rode Olifant precies deed, legt Ralph uit dat de Nederlandse regering in die jaren wilde dat Bali en andere eilanden ‘bevrijd’ zouden worden. Bevrijd, omdat, in de Nederlandse optiek van die tijd, Soekarno er onrechtmatig de macht had gegrepen ten koste van het Nederlandse gezag. Ralph vertelt een beetje over wat zijn vader er moet hebben meegemaakt, dingen die hij niet van zijn vader zelf gehoord heeft. Die praatte daar niet over. Daarna vertelt Ralph over de reis naar Nederland.

“In 1950, na de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië, emigreerden we naar Nederland. Mijn vader was toen militair bij de Koninklijke Landmacht. Al op zijn 64ste was hij totaal versleten, en vier jaar later stierf hij. Ik weet nog dat hij ‘s nachts in zijn slaap vloeiend Japans sprak, maar dat hij overdag zweeg. Mijn moeder is 92 jaar geworden, maar ze heeft vanwege de nare herinneringen nooit terug willen gaan.”

Marijke toont een foto van die overtocht naar Nederland. Ik zie twee kleine kinderen en een heel tengere vrouw, die afwachtend en misschien een beetje angstig in de lens kijkt. Niemand van het gezin was ooit eerder in Nederland geweest of kon zich een voorstelling maken hoe het hier zou zijn. Als ik vraag waarom Ralph’s ouders destijds deze enorme beslissing hebben genomen, antwoordt hij: “Mijn ouders wilden altijd het beste voor hun kinderen. Ze leefden voor de toekomst van hun kinderen.”

Marijke zegt: “Dat hebben ze goed gedaan.”

Ralph knikt.

Verbinding met het verleden: 75 jaar familielevens in Nederland

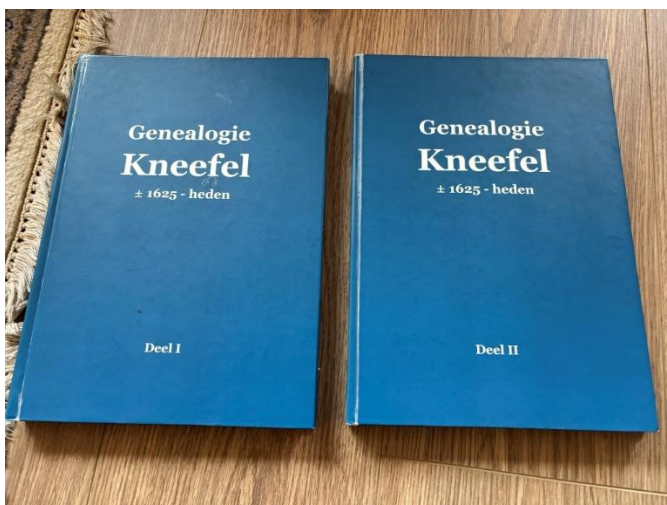
Bij aankomst in Nederland wordt het gezin geplaatst in een kazerne in Muiderberg, waar eerder die ochtend de laatste geïnterneerde NSB'ers zijn weggevoerd. Ze krijgen één kamer van drie bij vier meter met vier stapelbedden erin. Als Ralph's vader vraagt waar de matrassen zijn, wijst de verantwoordelijke man naar wat hoezen en naar de hooizolder. Maak je eigen matras maar.

Maar niet alleen de staat van de bedden is een 'verrassing', ook de melk. Dit is namelijk de plaats waar Ralph besluit om nooit meer melk te drinken. "Je kreeg als kind een glas melk, zó van de koe. Inclusief vetlaag erop." Ik kan me levendig de afschuw indenken van het 9-jarige Indische jongetje: lauwe melk met zo'n dikke laag vet is echt niet lekker.

In Muiderberg gaat Ralph naar de School met de Bijbel. Het is gek, hij is een van de weinige kinderen van kleur en komt uit een ver land, maar hij kan moeiteloos de topografie van bijvoorbeeld Groningen benoemen: Hoogezand-Sappemeer, Winschoten, Stadskanaal!

Na verschillende tussen-adressen belandt het gezin in 1954 in Laren (NH). Ralph wil naar de universiteit, maar zijn vader moet die droom vernietigen. Hij kan het niet betalen, studiebeurzen bestaan nog niet. Van de weeromstuit vult Ralph een bonnetje in uit de televisie-gids, om zich bij de luchtmacht aan te melden. Met als resultaat dat hij daar binnen vier weken moet beginnen. Ralph weet eigenlijk niet wat zijn vader, ook een militair, van deze carrièrekeuze heeft gevonden. Ook daarover wordt niet gesproken.

Ralph zelf heeft een sterke drang om dingen juist wel te bespreken, om het verleden te bewaren, om dingen vast te leggen zodat latere generaties hun afkomst kunnen kennen. Zo heeft Ralph prachtige boeken over zijn familie gemaakt, met daarin uitstapjes naar de algemene geschiedenis. Na het gesprek ontvang ik zelfs een paar 'Kneefel-Kronieken', waarin Ralph voor zijn eigen familie de familiehistorie op een rijtje zet. Bekend is ook zijn inzet om voor twee van zijn ooms, oorlogsslachtoffers waarvan er één zelfs in het Indonesische verzet zat, alsnog postuum een onderscheiding te krijgen.

De Stichting Indisch Erfgoed

Sinds 1980 woont Ralph in Apeldoorn. Zijn inzet voor het Indisch erfgoed begint in 2004 met een verzoek vanuit de gemeente om een tentoonstelling te maken. Dat worden 27 panelen over Indische gemeenschap in Apeldoorn inclusief de Molukkers. Ze worden tentoongesteld in het gemeentehuis. In 2008 maakt SIE (met subsidie) op basis hiervan de tentoonstelling 'Linggadjati, bridge to the future'. Deze tentoonstelling is, na vertaling in het Bahasa en na goedkeuring door de Indonesische regering, naar de Indonesische stad Linggadjati gegaan en is daar nu nog steeds te zien.

Als voorzitter van SIE is Ralph trots dat nu eindelijk (hij heeft er sinds 2006 voor geijverd) ook in Apeldoorn jaarlijks plechtig wordt stilgestaan bij de Japanse overgave. Pas sinds 2024 (!) wordt dat ook in deze gemeente plechtig herdacht. Dat gebeurt met een dodenherdenking op 15 augustus op het Nationale Ereveld Loenen. Ralph vertelt dat hij nog steeds mensen tegenkomt die niet weten dat Japan zich pas op 15 augustus 1945 overgaf, en dat dus in april / mei 1945 een heel groot deel van het toenmalige Nederland, namelijk Nederlands-Indië, nog helemaal niet bevrijd was.

In het verlengde van deze relatieve onverschilligheid ligt de omgang met monumenten betreffende het Indische oorlogsverleden. Op de begraafplaats op de Soerenseweg staat weliswaar een monument voor gevallen in Nederlands-Indië, maar er is oorspronkelijk in Apeldoorn ook een monument geweest voor de slachtoffers in Japanse vrouwenkampen. (Zie [Monument slachtoffers Japanse vrouwenkampen - Apeldoorn en de Oorlog](#)). Dat monument is in 1976 onthuld door Koningin Juliana. Een jaar later stond het al in een loods van de gemeente Apeldoorn. In 1976 is het hersteld en opnieuw onthuld, maar een jaar later is het wéér weggehaald. Sinds 1986 heeft het op Bronbeek, bij Arnhem, een plaats gevonden.

Al met al vindt Ralph dat veel van het Indische verleden, waaronder het oorlogsverleden, nog steeds wordt weggestopt. Dat er nog steeds geen begrip is van wat daar is gebeurd. Apeldoorn en de Apeldoorners hebben er te weinig belangstelling voor.

Racisme

Ralph is van kleur "en niet van de zon, hahaha", zoals hij het zelf zegt. Ik vind het moeilijk om het onderwerp aan te snijden, maar anderzijds kan het bijna niet anders of Ralph moet ervaring met racisme hebben. En dat is ook zo, zij het dat dit hem niet minder trots op zijn afkomst heeft gemaakt. "Verloochen nooit je afkomst!", zegt hij trots.

Na een persoonlijke anekdote gaat Ralph dieper in op het structurele racisme in het toenmalige Nederlands-Indië. De sociale hiërarchie was er strikt geordend naar afkomst, wat ongeveer hetzelfde was als huidskleur.

Bovenaan in status stonden de tijdelijke expats, bijvoorbeeld werknemers van een westerse oliemaatschappij.

Eén treedje daaronder stonden de blanke Nederlanders die in Nederland hadden gestudeerd en bijvoorbeeld in de depressietijd (1920-1940) naar Indië waren gekomen om er veel geld te verdienen. Geld dat mede in de staatskas vloede: Koningin Wilhelmina was destijds niet voor niets de rijkste vorstin van Europa. Deze groep

Nederlanders vestigde zich permanent in Nederlands-Indië en werden 'Totoks' genoemd.

De groep daaronder werd gevormd door de Indo-Europeanen, dat wil zeggen: kinderen van blanke Europeanen met een Inlandse vrouw. De achtergrond is dat de VOC en later het KNIL het goedkeurde als de militairen buiten huwelijk samenwoonden met Inlandse vrouwen op de kazerne. Ging de man terug naar Nederland, dan ging de vrouw over naar een nieuwe KNIL-er. Vrouwen hadden geen rechten. Njai was de naam van deze Inlandse vrouwen.

Naast deze groep Indo-Europeanen stonden de Peranakans, dat zijn afstammelingen van wat destijds 'vreemde oosterlingen' werden genoemd (bijvoorbeeld Chinezen) en Inlanders.

En ten slotte, onderaan, vond je de Inlanders, de natives zoals we nu zouden zeggen (Sumatranen, Javanen, Molukkers enzovoorts).

Verbinding tussen de toekomst en het verleden.

Aan het eind van het gesprek vertelt Ralph dat hij niet veel tijd heeft, omdat hij binnenkort weer op reis naar Indonesië gaat. De toekomst roept!

Ik vraag hem wat hij aan de nieuwe generaties wil meegeven. "Iets wat ik ook altijd tegen mijn kleinkinderen zeg. Namelijk dat in mijn leven een paar werkwoorden belangrijk zijn: respecteren, waarderen, gunnen, vergeven en liefhebben. Het zijn *werkwoorden*, je moet er elke minuut en elke dag aan werken."

Als ik zeg dat ik naast die push naar de toekomst bij hem óók een sterke verbinding met het verleden zie, beaamt hij dat glimlachend. "Verloochen nooit je afkomst."

Een paar weken na het interview krijg ik een appje uit Bali. Ralph schrijft dat hij daar nog meer voelt dat Indisch zijn niet alleen draait om etniciteit of DNA. Het gaat ook om cultuur: hoe je bent opgevoed, wat je meekrijgt van familiegewoontes, het eten, de taal en de herinneringen. Het gaat om de manier *waarop* je je verbonden voelt met het Indische. Hij schrijft dat hij zich heeft gerealiseerd, tijdens dit verblijf op Bali, dat hij daarom niet kan ophouden met steeds méér te willen weten over zijn Indische cultuur. Bijvoorbeeld door zich te verdiepen in de verhalen van zijn voorouders en in de tijd waarin ze leefden. Ook daarom, zo schrijft hij, is het belangrijk om je afkomst niet te verloochenen. Het gaat om de manier waarop voor elk individu verleden en toekomst met elkaar verbonden zijn.

En in het grote is dat, deze verbinding tussen verleden en toekomst, precies waar ook de Stichting Indisch Erfgoed voor staat.